

Ka akapeea toku turanga ora'anga muna ngaro e paruru'ia ai?

Ko taau au tuatua ka akakitekite mai ki te tangata te ka uiui uianga atu kia koe, ka vai muna ngaro te reira e kua paruru'ia teia e te Ture Paruru Muna Ngaro 1993. Ko te aite'anga i reira, kare te tangata e uiui manako atura kia koe, e tika'ia i te tuatua i taau i akakite kiaia, ki tetai ua atu tangata ke, e kare e tangata e kite e, ko koe tetai i piri ana ki roto i teia akara kimikimi'anga. Ko taau au pa'u'anga tei oronga koe ki te tangata uiui uianga, ka kapiti akaputu'ia atu te reira ki te au pa'u'anga a tetai aronga ke, ei akaputu'anga okotai no te au pa'u'anga. Mei teia tetai akara'anga, ka anoano matou kia kite e, e ia tamariki i Nu Tireni nei i tu'ia e te maki potopoto a'o. Kare tetai ua atu tuatua te ka akaari mai e koai koe, e oronga'ia ki tetai ua atu tipatimani o te kavamani, me kore ra, ki te aronga akara kimikimi'anga.

Penei, ka kapiti katoa atu te Minitiri o te Rapakau i toou au tuatua o te akara kimikimi'anga ki tetai au tuatua akakitekite tei oti takere ia ratou i te akaputu akapapa, mei tera ra e, te au tuatua o te aronga maki me apai'ia mai ki te are maki. Ka riro teia takainga ei ravenga no matou i te akara akaou atu ki tetai au turanga kino ngata ke atu o te ora'anga. Ka pati takake atu matou i taau tika me oti te tuatau o te uiui uianga i te raveia.

Ka vai muna ngaro ua rai taau au tuatua akakitekite katoatoa ka oronga mai.

Ka aere au ki ea kimi ei i te au tuatua akakitekite o te akara kimikimi'anga?

Ka tata akapapa'ia te au tuatua akakitekite a te Akara Kimikimi'anga o te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni ki runga i te roro uira atuitui a te Minitiri o te Rapakau: www.moh.govt.nz

Ka anoano'ia ainei tetai au tuatua akakitekite akaou mai?

No tetai au tuatua akakitekite akaou mai no te Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni, atoro'ia atu te roro uira atuitui a te Minitiri o te Rapakau: www.moh.govt.nz me kore ra, ringi'ia atu te founu a te CBG Health Research Limited (Te Putuputu'anga Akara Kimikimi'anga Turanga Ora'anga, te CBG) numero **0800 478 783**, me kore ra, atoro'ia atu te roro uira atuitui www.nzhs.org.nz.

Me e au uianga taau no toou turanga tika'anga no te mea e, ko koe tetai i piri atu ki roto i teia akara kimikimi'anga, ka rauka ia koe i te aravei atu i tetai tangata takake takiri o te angaanga oronga tuatua turuturu (advocate) o te angaanga rapakau e te kare e meitaki roa'ana (disability). Tereponi: **0800 555 050**
I-mere: advocacy@hdc.org.nz

Kia ariki akatinamou'ia teia Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni e te Kumiti o te au putuputu'anga Iiti Tangata Motia-tuketuke.

**Meitaki maata no tei tatau
koe i teia pepa akakitekite tuatua**

New Zealand Government

HP 5306 - Cook Island Maori

New Zealand Health Survey

Te Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni

Tuatua Akakitekite ki te Aronga te ka piri ki teia akara kimikimi'anga

Eaa te Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni?

E koikoi akaputu ana te putuputu'anga Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni i te au tuatua akakitekite no te ora'anga o te iti tangata o Nu Tireni nei, e te au tuanga angaanga rapakau e tā-angaanga ana ratou. I te au mataiti tātakitai, mei te 14,000 aronga o te au ngutuare o Nu Tireni e piri ana ki roto i teia akara kimikimi'anga.

Naai e rave nei i teia akara kimikimi'anga?

E tutaki ana te Minitiri o te Rapakau i tetai kamupani tei kapiki'ia e, ko te CBG Health Research Limited (Te Putuputu'anga Akara Kimikimi'anga Turanga Ora'anga, te CBG) kia rave i te au angaanga uiui'anga te ka anoano'ia e te putuputu'anga Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni. E kamupani te Putuputu'anga Akara Kimikimi'anga Turanga Ora'anga CBG no Nu Tireni nei, tei matau meitaki tikai i te rave i te au angaanga akara kimikimi'anga.

Koai ma te ka patii'ia kia piri ki roto i teia akara kimikimi'anga?

Ka iki'ia mai tetai ua atu au ngutuare takapini ia Nu Tireni. Mei roto mai i te au ngutuare te ka iki'ia, ka pati matou okotai tangata pakari, okotai tamaiti meangiti (me e au tamariki tetai), kia piri mai ki roto i teia akara kimikimi'anga. Ka patii'ia tetai o te nga metua, me kore ra, te tangata ta te ture i akanoo e akono tiaki ra i te reira tamaiti, kia riro e, nana e akaoti i te tuanga angaanga o te akara kimikimi'anga o te reira tamaiti.

E tuanga puapinga maata taau au tuatua te ka akakitekite mai no toou turanga ora'anga, e taau i kite i te au tuanga angaanga rapakau o Nu Tireni, ei ravenga i te akameitaki atu i te angaanga rapakau no te katoatoa o te iti tangata o Nu Tireni. Ka anoano'ia te au tuatua akakitekite a te aronga e turanga ora'anga matutu meitaki to ratou, e pera katoa ta te aronga e turanga makimaki to ratou. Te irinaki atu nei te Minitiri o te Rapakau i taau tauturu no te kimi'anga kia kite ratou i te au tuanga ngata o te ora'anga.

Eaa te au tuatua akakitekite te ka koikoi akaputu'ia?

Ka koikoi akaputu te Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni i te au tuatua tei akakite'ia atu no:

- te au turanga ora'anga tei matau'ia, e te au maki tuketuke
- te au tuanga o te angaanga rapakau e tā-angaanga'ia ana
- te au tumu tinamou e arapaki ana i te turanga ora'anga takapini ia Nu Tireni.

Teia tetai au akara'anga o te au tu uianga i roto i ta te putuputu'anga Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata o Nu Tireni i tata akapapa:

- E taime ainei tetai i roko'ia ana koe e te maki, ina ra, kare koe i aere ki ko i te Taote (GP) no te kare e peke i te tutaki?
- E marama meitaki ana ainei koe i ta toou taote, me kore ra, ta te neti e akamarama atu ana no te au turanga o toou ora'anga, me kore ra, no te au tu rapakau'anga te ka raveia noou?
- E taote ainei tetai i akakite atu e, kua tu'ia taau tamaiti e te maki potopoto a'o?

Ka pati katoa atu te tangata uiui uianga (interviewer) kia vaito aia i toou roroa e te paunu i te teimaa o toou kopapa. Ina ra, me kare koe e inangaro kia vaito'ia toou roroa, e mama ua ia koe i te akakite i te reira ki te tangata uiui uiaanga i te reira taime rai.

Eaa te akakoro'anga o teia au tuatua akakitekite?

E tā-angaanga ana te Minitiri o te Rapakau i te au tuatua akakitekite a te Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga Tangata ei ravenga:

- i te tiroiro mata i te turanga ora'anga o te iti tangata o Nu Tireni
- i te akatupu'anga i te au angaanga oronga tauturu a te tuanga rapakau, te au porokaramu e te au pōlisi (policy), ei ravenga i te tauturu i te maata'anga i te iti tangata Nu Tireni.
- i te tiroiro mata i te au tuanga angaanga rapakau e tā-angaanga'ia ra
- i te akatinamou i tetai au kimikimi'anga kite akaou mai o te angaanga rapakau.

Ka tika'ia te aronga kimi kite o te angaanga rapakau (researchers) mei vao mai i te Minitiri o te Rapakau, i te pati kia tā-angaanga ratou i te au tuatua akakitekite ta te pupu o te Akara Kimikimi'anga i te Turanga Ora'anga o Nu Tireni i koikoi akaputu akapapa. Kare te au tuatua akakitekite tei tata akaputu akapapa'ia e akaari mai e, ko koe te reira tangata.

Eaa te roa e oti ei me raveia te akara kimikimi'anga?

Ka pou mei te okotai ora me raveia te uiui manako ki te aronga mamaata, e mei te 30 miniti te roa no te uiui manako ki te tamariki. Ka raveia teia uiui'anga manako i te ra e te taime tei tau kia koe e toou ngutuare tangata.

